
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336 (477)

О. В. Міщук, к.е.н., доцент**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність фінансування інновацій та державної підтримки активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, проаналізовано основні джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні та запропоновано напрямки стимулювання інноваційної діяльності з метою вдосконалення механізму фінансування

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, фінансування, інноваційний розвиток, економічне зростання.

О. В. Мищук, к.э.н., доцент**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ФИНАНСИРОВАНИЯ ИННОВАЦИЙ В УКРАИНЕ**

Аннотация. В статье обоснована необходимость финансирования инноваций, государственной поддержки активизации инновационной деятельности субъектов предпринимательства, проанализированы основные источники финансирования инновационной деятельности в Украине и обозначены направления стимулирования инновационной деятельности в целях совершенствования механизма финансирования.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, финансирование, инновационное развитие, экономический рост.

О. V. Mishchuk, candidate of economic sciences, associate professor**IMPROVEMENT OF INNOVATION FINANCING MECHANISM IN UKRAINE**

Abstract. The necessity of innovation financing and state support of activation of enterprises' innovation activity was substantiated, the main sources of innovation activity financing in Ukraine were analyzed and the directions of innovation activity stimulation in order to improve the financial mechanism were also suggested.

Keywords: innovation, innovation activity, financing, innovation development, economic growth.

Актуальність теми дослідження. Інноваційні досягнення якісно перетворюють технології, які використовуються, визначають новий рівень організації виробництва та умов праці, здійснюють перехід до такого розвитку продуктивних сил, за якого відбуваються зміни у виробничому процесі і є головною закономірністю інноваційного розвитку. Збільшення обсягів фінансування, розширення джерел фінансування та доступ до них усіх учасників інноваційного процесу також пов'язані з перевагами науково-технічних досягнень на всіх стадіях життєвого циклу продукту: від створення товару або послуги до утилізації.

Успіх інноваційної діяльності значною мірою визначається формами її організації та способами фінансової підтримки. У міру того як нові наукові розробки та технології стають основною складовою національної могутності держави, країни з ринковою економікою знаходять різноманітні можливості для підтримки та розвитку інновацій. При цьому шириться різноманітність методів фінансування інноваційної діяльності та заходів із фінансової підтримки інновацій [2].

Постановка проблеми. В останнє десятиліття економічний розвиток набув якісно нових характеристик, а саме інноваційний процес став основою якісних, кількісних і структурних змін; відбулося перетворення інноваційного процесу в постійно діючий фактор, що сприяє високій

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

швидкості змін. Тому в даний час в найбільш розвинених країнах здійснюється новий тип економічного розвитку - інноваційний - як вираз триваючої технологічної революції [11].

Водночас, активне впровадження надбань науково-технічного процесу вимагає використання значних обсягів фінансових ресурсів, тому першочерговим завданням є пошук ефективних джерел фінансування інновацій, оскільки дефіцит грошових коштів здійснює вагомий вплив на зростання інноваційної діяльності в Україні та стримує впровадження інноваційної моделі розвитку й забезпечення позитивної динаміки зростання економіки держави. Отже, проблема фінансування інновацій та інноваційної діяльності є актуальною та потребує системного підходу до дослідження та вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні публікації [2,3,4,5,9,10,11] засвідчують, що проблеми недостатнього фінансування інновацій не є новими для економічної науки. Незважаючи на зростаючий інтерес науковців до даної проблеми, все ж переважає фрагментарне висвітлення його окремих аспектів, тому особливо цікавими є питання вибору оптимальних варіантів та альтернативних джерел фінансування інновацій в умовах утвердження моделі інноваційного розвитку, а також визначення напрямів удосконалення механізму їх фінансування.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретичних засад удосконалення механізму фінансування інновацій в економіці України.

Виклад основного матеріалу. Інновації на даний час є не просто явищем, яке визначає економічне зростання, розвиток, структурні зрушення, а й стали суттю сучасного розвитку в усіх сферах економіки. Інновації являють собою впроваджені у виробництво або сферу послуг нововведення у формі об'єктів, технологій, продуктів, що є результатом наукових досліджень, винаходів і відкриттів і якісно відрізняються від своїх аналогів або не мають аналогів.

В останнє десятиліття економічний розвиток набув нових характеристик, а саме інноваційний процес став основою якісних, кількісних і структурних змін; відбулося перетворення інноваційного процесу в постійно діючий фактор, що сприяє високій швидкості змін. Це в свою чергу дозволяє формувати новий тип економічного розвитку – інноваційний [11].

Інноваційні чинники економічного зростання не знайшли належного місця в програмних документах та реальних діях державної влади. Про це свідчить характеристика інноваційної діяльності промислових підприємств. Статистичні дані про впровадження інновацій у промисловості свідчать, що в Україні у 2012 р. кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, у порівнянні в 2011 р. зросла на 17,4% - до 1758 тис. підприємств. Найбільше інноваційно активних підприємств розташовано у м. Києві, Харківській, Запорізькій, Миколаївській та Львівській обл.

Обсяг реалізованої цими підприємствами інноваційної продукції склав 36157 млн грн, 332 підприємства реалізовували свою інноваційну продукцію за межі України, 24,7% якої надходило в країни СНД, а майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, яка була новою для ринку. Обсяг такої продукції склав 14,5 млрд грн. [8].

На технологічні інновації підприємства витратили 11,5 млрд грн. Близько 70% коштів було вкладено в придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 8,4% - на внутрішні і 2% - на зовнішні науково-дослідні розробки, ще 0,4% - на придбання інших зовнішніх знань [8].

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були власні кошти підприємств (63,9% загального обсягу видатків), причому ці витрати порівняно з 2011 р. зросли майже на 10% [7].

У 2009 - 2010 рр. спостерігалася спадна динаміка використання власних фінансових ресурсів у фінансуванні інноваційної діяльності (5169,4 млн грн та 4745,2 млн грн), у 2011 - 2012 рр. - позитивна динаміка (7585,6 млн грн та 7335,9 млн грн). Навряд чи це може означати, що одним з пріоритетів державної політики в Україні є стимулювання інноваційної діяльності, тому що він недостатньо дієвий [7].

Аналіз фінансування інноваційної діяльності в Україні засвідчив, порівняно з власними коштами підприємств, досить низький рівень використання коштів державного бюджету, питома вага якого в структурі джерел фінансування коливається в межах 1-3%. Сума коштів державного бюджету на фінансування інноваційної діяльності у 2011 - 2012 рр. збільшилася відповідно

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

до 149,2 млн грн та 224,3 млн грн, порівняно з низькими показниками 2009 - 2010 рр. – 187 млн грн та 87 млн грн відповідно [7].

Зазначимо, що найвищий інноваційний потенціал міститься у машинобудуванні, харчовій, хімічній та нафтохімічній галузях, які мають найбільші частки інноваційно активних підприємств та є лідерами за освоєнням виробництва інноваційної продукції та впровадженням нових технологічних процесів. Це пояснюється, насамперед, історично високим науковим потенціалом цих галузей, наявністю кваліфікованих кадрів, вищим порівняно з іншими галузями рівнем витрат на інноваційну діяльність.

Водночас підприємства промисловості недостатньо використовують потенціал впровадження нетехнологічних інновацій, насамперед організаційних та маркетингових, які є важливими складовими розвитку інноваційних структур. Це свідчить про недостатню увагу промислових підприємств до впровадження сучасних методів корпоративного управління та вироблення комплексних стратегій управління бізнесом.

Для «перетворення» наукової ідеї в діючий і прибутковий бізнес, для створення нових робочих місць і, в кінцевому рахунку, для збільшення доходів бюджету та зростання рівня життя населення необхідні фінансові ресурси на всіх етапах інноваційного процесу від НДДКР до організації виробництва продукції. Головною проблемою підтримки та розвитку науково-технічного потенціалу залишається проблема фінансування НДДКР. Так, існуюча потреба в інноваціях з боку підприємств реального сектора економіки не підкріплена фінансовими ресурсами: підприємства не мають можливості отримати для реалізації своїх інноваційних програм «недорогі гроші» на тривалий термін. У той же час традиційні учасники фінансового ринку не готові забезпечити інноваційний процес ресурсами на діючих умовах, певній тривалості і високій ризикованості процесу створення наукоємної продукції. У підсумку виникає замкнуте коло: виробництво має потребу в інноваціях, але не має необхідних коштів, фінансовий сектор має вільні гроші, але не готовий нести підвищений ризик [11].

Тому виникає потреба державної підтримки приватних інвестицій в інновації. Це пояснюється тим, що далеко не всі розробки можуть у достатньому обсязі стимулювати і фінансувати приватні підприємства. Спроможність виділення необхідних коштів для стимулювання наукових розробок визначається фінансовим станом підприємства. Стимулюючи наукові розробки, держава підтримує конкурентоспроможність підприємств в умовах кризи, спаду чи депресії виробництва. Участь її в цьому процесі відбувається через освоєння нової техніки і застосування нових технологій, підтримуючи тим самим приватного підприємця щодо перерозподілу витрат, які пов'язані з технічним і організаційним обслуговуванням та ризиком. На жаль, більшість підприємців, зазнають банкрутства через високі витрати і значні ризики, а процвітають їх послідовники, які отримують передові технології і нові продукти за дешевшими цінами.

Отже, зусилля по стимулюванню інноваційної діяльності повинні бути сконцентровані на усуненні основних причин незацікавленості бізнесу в довгострокових інноваційних проектах. За підтримки технологічних інновацій необхідно дотримуватися принципу, згідно з яким відбір таких проектів є прерогативою приватного бізнесу, за винятком тих випадків, коли він отримує прямі державні замовлення. Незважаючи на роль державної підтримки на різних етапах становлення високотехнологічних галузей і компаній, у ринковому середовищі вирішальне місце належить підприємцям. Саме вони зайняті постійним, багатоваріантним і досить дорогим пошуком перспективних ринкових ніш для освоєння технологій, беруть на себе основні ризики економічної оцінки потенціалу наукових досліджень і розробок.

Виходячи з вищесказаного, суб'єктами фінансування інноваційного підприємництва можуть виступати самостійні підприємства, промислові компанії, фінансово-промислові групи, малий інноваційний бізнес, інвестиційні та інноваційні фонди, органи місцевого управління, приватні особи і т.д. Всі вони в тій чи іншій формі беруть участь у відтворювальному процесі інновацій і тим самим сприяють розвитку інноваційної діяльності. Тому принципи організації фінансування повинні бути орієнтовані на різноманітність джерел фінансування, на гнучкість і динамічність окремих елементів системи та на ефективне впровадження інновацій з їх подальшою комерціалізацією, забезпеченням зростання фінансової віддачі від інноваційної діяльності.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Система фінансування інновацій є поєднанням форм і джерел, що розрізняються за видами власності, ступенем централізації, а також за рівнями власників і формами фінансування бюджетних асигнувань. Класифікація традиційних джерел фінансування інновацій може бути наступною:

- державні інвестиційні ресурси (бюджетні кошти, кошти позабюджетних фондів, державні запозичення, пакети акцій, майно державної власності);
- інвестиційні, у тому числі фінансові, ресурси господарюючих суб'єктів комерційного та некомерційного характеру, а також громадських організацій, фізичних осіб і т.д.

Це інвестиційні ресурси колективних інвесторів, у тому числі страхових компаній, інвестиційних фондів і компаній, недержавних пенсійних фондів. Сюди ж належать власні кошти підприємств, а також кредитні ресурси комерційних банків, інших кредитних організацій і спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків.

На рівні держави і суб'єктів господарювання джерелами фінансування є: власні кошти бюджетів і позабюджетних фондів, залучені кошти державної кредитно-банківської та страхової систем, позикові кошти у вигляді зовнішнього (міжнародних запозичень) і внутрішнього боргу держави (державних облігаційних, боргових та інших позик).

На рівні підприємства джерелами фінансування виступають: власні кошти (прибуток, амортизаційні відрахування, страхові відшкодування, іммобілізовані надлишки нематеріальних активів, основних і оборотних засобів і т.д.); залучені кошти, отримані від продажу акцій, а також внески, цільові надходження та ін; позикові кошти у вигляді бюджетних, банківських і комерційних кредитів на різній основі [2].

На нашу думку, фінансування інновацій доцільно визначати як комплекс заходів для забезпечення інновацій та інноваційної діяльності фінансовими ресурсами через методи та форми, способи фінансування. Суть його полягає у акумуляції державою або суб'єктами господарювання певної частини фінансових ресурсів та спрямування їх на досягнення цілей, головною серед яких є фінансування інвестиційних та інноваційних процесів з метою формування та реалізації інноваційної моделі розвитку.

Система фінансового забезпечення вимагає вивчення не тільки методів, форм і способів фінансування інноваційної діяльності, а й основних елементів фінансового механізму (важелів, інструментів). Теоретична концепція фінансового механізму формує основу для вибору напрямів фінансового розвитку та широку сферу їх практичного використання [1, с. 42]. Сукупність фінансових регуляторів, що формують фінансовий механізм дозволяють здійснювати та досягати мети - реалізації економічних інтересів суб'єктів у системі економіки, яка функціонує.

Джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності дають можливість диверсифікувати ресурсну базу для зростання та забезпечити поєднання капіталів підприємницького сектора та державних коштів.

Форми фінансового забезпечення пов'язані з фінансуванням тих чи інших інноваційних проєктів для забезпечення модернізації суб'єктів господарювання та підвищення темпів економічного зростання, забезпечення ефективної соціальної складової. Основними з них є самофінансування, фінансування на принципах повернення, боргове та інфляційне фінансування. Методи ж - це конкретні способи дій, спрямовані на практичне досягнення поставлених завдань економічної політики.

Для посилення взаємозв'язку джерел та методів і форм їх прояву, необхідно використовувати інструменти (податки, збори, штрафи, надання пільг, емісія грошей, приватизація, виробництво). Тобто все те, що дозволить сформувати ресурси та їх перерозподілити, сформувати мотиви та стимули для інноваційного розвитку. У такому разі необхідна певна оптимальність, коли витрати будуть дорівнювати вигодам на принципах справедливості та ефективності. Інструменти повинні забезпечувати мобілізацію ресурсів із різних джерел, що у свою чергу розширить можливості фінансування інноваційних проєктів та сприятиме безпосередньо економічному зростанню

Збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності підприємств як локомотива економічного зростання можна досягти через вирішення ряду проблем становлення інноваційного

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

сектора в Україні, зокрема, комерціалізації інноваційної продукції (доведення інноваційних розробок до практичного використання потребує додаткових коштів на великий проміжок часу); надвисоких ризиків інноваційної діяльності; нецільового та неефективного використання фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку інноваційної діяльності (насамперед, державними установами); спекулятивного використання державних пільг (наприклад, венчурними структурами) [9, с. 107].

Висновок. На нашу думку, з метою поживлення інноваційної діяльності, формування привабливого клімату для участі приватного капіталу у фінансуванні інновацій та інноваційної діяльності в цілому доцільно вжити такі заходи:

- повернути систему надання податкових пільг суб'єктам науково-технічної й інноваційної діяльності. Основна перевага податкової підтримки полягає в тому, що пільги надаються не авансом, а як винагорода за реальну інновацію;
- використовувати прискорені методи нарахування амортизації. Амортизаційні відрахування можуть стати джерелом фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності, але сьогодні вони частіше використовуються для фінансування поточної діяльності підприємств (наприклад, оплата прострочених платежів і штрафів);
- запровадити цільові податкові платежі та сприяти функціонуванню інноваційних підприємств. Так, у деяких країнах застосовують метод прямих бюджетних дотацій, які виділяються або підприємствам, які освоюють нову продукцію, або споживачам цієї продукції. Розміри дотації на проведення НДДКР можна встановити в розмірі 15% вартості державного замовлення (такою є практика США) [5, с. 35 – 36].

Крім вищезазначених заходів, фінансовими методами залучення приватного сектора до вирішення важливих завдань у фінансуванні інновацій можуть бути [10, с.15]: удосконалення механізмів дольової участі у фінансуванні державою науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; удосконалення механізмів кредитування експорту високотехнологічної продукції; удосконалення механізмів комерціалізації інноваційної продукції (доведення інноваційних розробок до практичного використання потребує додаткових коштів на великий проміжок часу); створення цільових інвестиційних фондів для фінансування інновацій; купівля іноземних активів; прями інвестиції в українські компанії.

Література

1. Бланк И.А. Управление формированием капитала / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
2. Бондаренко Н. Е. Источники финансирования инновационной деятельности в России [Электронный ресурс] / Н.Е. Бондаренко. - Режим доступа: <http://www.sdo.rea.ru/cde/conference/3/file.php?fileid=11>
3. Ершов М. О финансовых механизмах экономического роста / М. Ершов // Вопросы экономики. – 2002. – №12. – С. 4–16.
4. Зайцев Ю.К. Бюджетна політика, інновації та формування основ соціалізації економіки в Україні / Ю.К. Зайцев, О.В. Буряк // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. - 2008. – № 20. - С. 3–18.
5. Лукач Р.В. Податкове стимулювання інвестицій в інновації / Р.В. Лукач, Р.Г. Коваль // Інвестиції та інноваційний розвиток: наук.-практ. бюлетень Державного агентства України з інвестицій та інновацій. – К.: Зовнішторгвидав України. – 2009. – №4. – С. 32-36.
6. Міщук О.В. Фінансове забезпечення економічного зростання в умовах реалізації інвестиційно-інноваційної політики / О.В. Міщук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2(80). – С. 25–30.
7. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
9. Товт Т.Й. Особливості фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні / Т.Й. Товт // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №3. - С. 102-108.
10. Хлунов А. Регулирование государственно-частного партнерства в инновационной сфере / А. Хлунов // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – №11. – С. 8-15.
11. Цукерман В.А. Об источниках финансирования инновационной деятельности горного производства на примере Мурманской области / В.А. Цукерман // Горный информационно-аналитический бюллетень. – 2007. – №3. – С. 123-129.

References

1. Blank I.A. *Upravleniye formirovaniyem kapitala* [Capital formation management]. Kyiv, Nika-Tsent Publ., 2000. 512 p.
2. Bondarenko N. Ye. *Istochniki finansirovaniya innovatsionnoy deyatel'nosti v Rossii* [Sources of innovation activity financing in Russia]. Available at: <http://www.sdo.rea.ru/cde/conference/3/file.php?fileid=11> (accessed 20 May 2013).

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

---

3. Yershov M. O finansovykh mekhanizmax ekonomicheskogo rosta [On financial mechanisms of economic growth]. *Voprosy ekonomiki – Economic issues*, 2002, no.12, pp. 4–16.
4. Zaitsev Yu.K., Buriak O.V. Biudzhetna polityka, innovatsii ta formuvannia osnov sotsializatsii ekonomiky v Ukraini [Budget policy, innovations and formation of economy socialization base in Ukraine]. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky: zb. nauk. prats – Market economy formation: collected articles*, 2008, no.20, pp. 3–18.
5. Lukach R.V., Koval R.H. Podatkove stymuliuvannia investytsii v innovatsii [Tax investment stimulation into innovations]. *Investytsii ta innovatsiyni rozvytok – Investment and innovation development*, 2009, no.4, pp. 32–36.
6. Mishchuk O.V. Finansove zabezpechennia ekonomichnoho zrostannia v umovakh realizatsii investytsiino-innovatsiinoï polityky [Financial provision of economic growth under investment-innovation policy implementation]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of Economics*, 2008, no.2(80), pp. 25–30.
7. *Sait Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy* [Web-site of State statistics service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 20 May 2013).
8. *Sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy* [Web-site of the Ministry of economic growth and trade of Ukraine]. Available at: <http://www.me.gov.ua> (accessed 20 May 2013).
9. Tovt T.Y. Osoblyvosti finansuvannia innovatsiinoï diialnosti pidpriemstv v Ukraini [The peculiarities of financing enterprises' innovation activity in Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of Economics*, 2008, no.3, pp. 102-108.
10. Khlunov A. Regulirovaniye gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v innovatsionnoy sfere [Government and private partnership regulation in the innovation sphere]. *Problemy teorii i praktiki upravleniya – Theoretical and Practical Issues of Management*, 2007, no.11, pp. 8-15.
11. Tsukerman V.A. Ob istochnikakh finansirovaniya innovatsionnoy deyatel'nosti gornogo proizvodstva na primere Murmanskoy oblasti [On the sources of financing innovative activity of mining production taking Murmansk oblast as an example]. *Gornyy informatsionno-analiticheskiy byulleten – Mining informational and analytical bulletin*, 2007, no.3, pp. 123-129.

Надійшла 20.05.2013